

O'ZBEK FOLKLOR SAN'ATINING, YOSHLAR MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

Abduraimov Sherzod Zokir o'g'li

*Namangan davlat pedagogika instituti ART pedagogika kafedrası
stajror-o'qituvchisi*

Annotatsiya: ushbu ilmiy maqolada O'zbek folklor san'atining yoshlar madaniyatini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida folklorning yoshlar ma'naviy dunyosini shakllantirish, milliy qadriyatlarni singdirish va zamonaviy sharoitda madaniy merosni saqlab qolishdagi imkoniyatlari ilmiy asosda o'rganilgan. Maqolada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ma'naviy-ma'rifiy soha, yoshlar siyosati va madaniyatni rivojlantirishga oid qarorlari hamda normativ-huquqiy hujjatlariga muvofiq folklor san'atini rivojlantirishning metodik asoslari yoritilgan. Empirik tadqiqotlar natijasida folklor elementlarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar, raqamlashtirish va interfaol usullar bilan uyg'unlashtirish orqali yoshlar madaniyatini rivojlantirish samaradorligi aniqlandi. Xususan, fakultativ darslar, loyihaviy ishlar va multimedia vositalari yordamida yoshlarning folklorga bo'lgan qiziqishi 42% ga oshirilishi, milliy madaniyat bilim darajasi 46% ga yaxshilanishi kuzatildi. Tadqiqot natijalari asosida folklor san'atini yoshlar madaniyatiga integratsiyalashning ilmiy-nazariy asoslari va amaliy tavsiyalari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: folklore, yoshlar, madaniyat, ma'naviyat, pedagogika, integratsiya, an'ana, innovatsiya, raqamlashtirish, metodika.

РОЛЬ УЗБЕКСКОГО ФОЛЬКЛОРНОГО ИСКУССТВА В РАЗВИТИИ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЁЖИ

Аннотация: В данной научной статье комплексно анализируется роль и значение узбекского фольклорного искусства в развитии культуры молодёжи. В ходе исследования на научной основе изучены возможности фольклора в формировании духовного мира молодёжи, привитии национальных ценностей и сохранении культурного наследия в современных условиях. В статье освещены методические основы развития фольклорного искусства в соответствии с указами Президента Республики Узбекистан и нормативно-правовыми документами, касающимися духовно-просветительской сферы, молодёжной политики и развития культуры. В результате эмпирических исследований была определена эффективность развития культуры молодёжи путём интеграции элементов фольклора с современными педагогическими технологиями, цифровизацией и интерактивными методами. В частности, было отмечено, что с помощью факультативных занятий, проектных работ и мультимедийных средств интерес молодёжи к фольклору повысился на 42%, а уровень знаний о национальной культуре улучшился на 46%. На основе результатов исследования разработаны научно-теоретические основы и практические рекомендации по интеграции фольклорного искусства в культуру молодёжи.

Ключевые слова: фольклор, молодёжь, культура, духовность, педагогика, интеграция, традиция, инновация, цифровизация, методика.

THE ROLE OF UZBEK FOLK ART IN THE DEVELOPMENT OF YOUTH CULTURE

Abstract: *This scientific article provides a comprehensive analysis of the role and significance of Uzbek folk art in the development of youth culture. The study scientifically examines the potential of folklore in shaping the spiritual world of youth, instilling national values, and preserving cultural heritage in modern conditions. The article outlines the methodological foundations for the development of folk art in accordance with the decrees of the President of the Republic of Uzbekistan and regulatory legal documents concerning the spiritual-educational sphere, youth policy, and cultural development. Empirical research results determined the effectiveness of developing youth culture through the integration of folklore elements with modern pedagogical technologies, digitalization, and interactive methods. In particular, it was observed that through elective classes, project work, and multimedia tools, youth interest in folklore increased by 42%, and the level of knowledge about national culture improved by 46%. Based on the research results, scientific-theoretical foundations and practical recommendations for integrating folk art into youth culture have been developed.*

Keywords: *folklore, youth, culture, spirituality, pedagogy, integration, tradition, innovation, digitalization, methodology.*

KIRISH

Zamonaviy globallashuv sharoitida milliy madaniyat va an'analarni saqlash, shu bilan birga yoshlar madaniyatini shakllantirish dolzarb muammo hisoblanadi. O'zbek folklor san'ati - milliy madaniyatimizning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, u orqali yoshlarga ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, milliy g'urur va tarixiy merosni yetkazish muhim ijtimoiy ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning "Ma'naviy-ma'rifiy ishlarni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroni [1] va "Yoshlar siyosatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni [2]da milliy qadriyatlar asosida yoshlarning ma'naviy dunyosini shakllantirish, ularning madaniy tafakkurini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilab berilgan. Xususan, Prezidentning 2021-yil 28-yanvardagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6128-son Farmonida [3] ta'lim jarayonida

milliy madaniyat va an'analarni keng joriy etish, yoshlarning ma'naviy kamolotiga yo'naltirilgan integratsiyalashgan yondashuvlar talab etilgan.

Folklor san'ati - nafaqat badiiy ijodning bir turi, balki kuchli pedagogik vosita bo'lib, uning orqali yoshlarda vatanparvarlik, insonparvarlik, adolat va fidoyilik kabi fazilatlar shakllantiriladi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 15-dekabrdagi "Madaniyat va san'at sohasini rivojlantirishning 2021-2025-yillarga mo'ljallangan Davlat dasturini tasdiqlash to'g'risida"gi 785-son qarori [4]da xalq og'zaki ijodi va an'alarini o'rganish, qayta tiklash va rivojlantirish bo'yicha aniq vazifalar belgilangan.

Ilmiy adabiyotlarda folklorning pedagogik ahamiyati, xususan, T. Qodirovning "O'zbek folklorining pedagogik imkoniyatlari" [5], Sh. Yo'ldoshevning "Ma'naviy tarbiya va milliy qadriyatlar" [6] asarlarida folklor san'atining yoshlar tarbiyasidagi o'rne chuqur o'rganilgan. Shu bilan birga, zamonaviy sharoitda folklorning yoshlar madaniyatiga ta'sir mexanizmlarini kompleks o'rganishga bo'lgan ehtiyoj hali ham dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi - O'zbek folklor san'atining yoshlar madaniyatini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini aniqlash, uning samarali tashkil etishning ilmiy-nazariy asoslarini ishlab chiqish va amaliy takliflarni berishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'zbek folklor san'atining yoshlar madaniyatini rivojlantirishdagi o'rne masalasi so'nggi yillarda pedagogika, madaniyatshunoslik va sotsiologiya sohalarida keng o'rganilayotgan dolzarb mavzulardan biridir. O'zbekiston olimlari tomonidan ushbu yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy izlanishlar nafaqat folklorning an'anaviy qirralarini, balki uning zamonaviy sharoitda yoshlar ma'naviyatini shakllantirishdagi imkoniyatlarini ham o'rganishga qaratilgan.

Professor M. To'rayevaning "O'zbek folklori: an'ana va zamonaviylik" nomli fundamental asarida folklorning madaniy meros sifatidagi ahamiyati chuqur yoritilgan bo'lib, muallif folklorning yoshlar ongiga ta'sir etish mexanizmlarini tahlil qilgan. To'rayeva ta'kidlashicha, folklor asarlari orqali yoshlarda milliy qadriyatlar

tizimi shakllanadi, bu esa globalizatsiya sharoitida milliy o'zligini saqlab qolishning muhim omilidir [7].

T. Qodirovning "O'zbek folklorining pedagogik imkoniyatlari" nomli monografiyasida folklor materiallarining yoshlar tarbiyasida qo'llanilishi metodikasi bayon etilgan. Muallif xalq og'zaki ijodi namunalarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish yo'llarini taklif qiladi va folklorning ma'naviy tarbiya vositasi sifatidagi samaradorligini ilmiy asoslaydi [8].

Sh. Yo'ldoshevning "Ma'naviy tarbiya va milliy qadriyatlar" asarida esa folklor san'atining yoshlar madaniyatiga integratsiyasi masalalari yoritilgan. Yo'ldoshev folklorning nafaqat an'anaviy, balki zamonaviy shakllarini ham o'rganish zarurligini ta'kidlab, raqamli asrda folklor elementlarini yoshlar madaniyatiga jalb qilish usullarini taklif qiladi [9].

Folklor va yoshlar madaniyati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganishda O. Abdullayevaning "Yoshlar madaniyati: an'ana va innovatsiya" nomli tadqiqoti alohida ahamiyatga ega. Muallif empirik tadqiqotlar asosida yoshlarning folklorga nisbatan munosabatini o'rganib, zamonaviy yoshlar orasida folklorning qayta talqin qilinayotgan shakllarining o'sayotganiga e'tibor qaratadi [10].

Pedagogika fanlari doktori R. Ismoilovning "Folklor va ma'naviy tarbiya" nomli ishida esa folklor san'atining yoshlar ma'naviy dunyosini boyitishdagi o'rni keng yoritilgan. Ismoilov folklorning psixologik-terapevtik ta'siri haqida qimmatli fikrlarni bildirib, uni yoshlar psixologiyasini sog'lomlashtirish vositasi sifatida tavsiya etadi [11].

Ushbu tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlar qo'llanildi:

Tarixiy-tipologik tahlil - O'zbek folklor san'atining rivojlanish bosqichlari va uning yoshlar madaniyatiga ta'sirining tarixiy evolyutsiyasini o'rganishda qo'llanildi.

Sotsiologik so'rov - 18-30 yosh oralig'idagi 500 nafar yoshlar o'rtasida folklorga nisbatan munosabat, bilim darajasi va qiziqishni o'rganish uchun anketalar o'tkazildi.

Komparativ tahlil - O'zbek folklor san'ati bilan qo'shni mamlakatlar folklor an'analari yoshlar madaniyatiga ta'sirini solishtirishda qo'llanildi.

Pedagogik eksperiment - Toshkent va Buxoro shaharlaridagi 5 ta oliy ta'lim muassasalarida folklor asosida tashkil etilgan "Milliy madaniyat" fakultativ darslarining samaradorligi o'rganildi.

Kontent-tahlil - O'zbek folklorining turli janrlaridagi ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni tahlil qilishda qo'llanildi.

Statistik tahlil - Tadqiqot davomida to'plangan barcha ma'lumotlarni matematik ishlov berishda qo'llanildi.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodlari asosida shuni aytish mumkinki, O'zbek folklor san'ati yoshlar madaniyatini rivojlantirishda katta pedagogik potentsialga ega.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot davomida O'zbek folklor san'atining yoshlar madaniyatini rivojlantirishdagi o'rni va samaradorligini o'rganish maqsadida olib borilgan empirik tadqiqotlar, sotsiologik so'rovlar va pedagogik eksperimentlar asosida quyidagi natijalarga erishildi:

Tadqiqotning asosiy qismi sifatida olib borilgan sotsiologik so'rov natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy yoshlar orasida an'anaviy folklor san'atiga qiziqish nisbatan past darajada saqlanmoqda. 18-30 yosh oralig'idagi 500 nafar respondentning faqat 28% folklorning asosiy janrlarini to'liq bilishini bildirgan. Shu bilan birga, yoshlarning 72% folklor elementlarini zamonaviy shakllarda (musiqa, raqs, teatrlashtirilgan ko'rgazmalar) qayta ishlangan holda qabul qilishga tayyorligini bildirdi.

Pedagogik eksperiment davomida Toshkent va Buxorodagi 5 ta oliy ta'lim muassasalarida tashkil etilgan "Milliy madaniyat" fakultativ darslarida qatnashgan 150 nafar talaba orasida olib borilgan monitoring natijalari quyidagi ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatdi:

1-jadval. Folklor asosidagi darslarning samaradorligi ko'rsatkichlari

No	Ko'rsatkich	Dastlabki bosqich	Yakuniy bosqich	O'sish
1	Folklor bilim darajasi	32%	78%	+46%

2	Milliy madaniyatga qiziqish	41%	83%	+42%
3	An'anaviy qadriyatlarni qabul qilish	45%	79%	+34%
4	Ijodiy qobiliyatlar rivoji	38%	72%	+34%
5	Ma'naviy-axloqiy tayyorgarlik	52%	85%	+33%

Eksperimental guruhdagi talabalarning 85% fakultativ darslardan so'ng o'zlarini milliy madaniyat va an'analarga nisbatan javobgar his qilishlarini bildirishdi. Xususan, ular folklorning zamonaviy talqinlari orqali o'z ijodiy qobiliyatlarini namoyon etish imkoniyatiga ega bo'lishlarini ta'kidladilar.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, folklor san'atining yoshlar madaniyatiga integratsiyasida quyidagi omillar muhim ahamiyatga ega:

Texnologik integratsiya - Raqamlashtirilgan platformalar orqali folklor materiallarini yetkazish

Interfaol usullar - Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish

Ijodiy yondashuv - Folklor elementlarini zamonaviy san'at shakllarida qayta ishlash

Amaliy yo'naltirilganlik - Yoshlarning faol ishtirokini ta'minlovchi loyihalar

Muhokama qilish joizki, folklor san'atining yoshlar madaniyatini rivojlantirishdagi samaradorligi uning metodik jihatdan to'g'ri tashkil etilishiga bog'liq. Tadqiqot davomida aniqlandiki, an'anaviy usullar bilan zamonaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish eng yuqori natijalarni beradi. Xususan, xalq og'zaki ijodi namunalarini multimedia vositalari yordamida taqdim etish, ularni interfaol mashg'ulotlar va loyihaviy ishlar bilan boyitish yoshlarning qiziqishini oshiradi.

Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida quyidagi muammolar aniqlandi:

Folklor materiallarini zamonaviy talqin qilishda an'anaviy mazmunning saqlanishi masalahati

O'qituvchilarning folklor va zamonaviy pedagogika integratsiyasi bo'yicha tayyorgarligining yetarlili emasligi

Yoshlar orasida an'anaviy madaniyatimizga nisbatan yetarli darajada tanishlikning yo'qligi

Tadqiqot natijalari asosida shuni aytish mumkinki, O'zbek folklor san'ati yoshlar madaniyatini rivojlantirishda katta potensialga ega bo'lib, uni samarali

tashkil etish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Bu borada nafaqat an'anaviy usullarni saqlab qolish, balki ularni zamonaviy texnologiyalar va pedagogik yondashuvlar bilan boyitish zarur. Xususan, raqamli platformalar, interfaol dasturlar va loyihaviy ta'lim usullaridan foydalanish orqali folklor san'atini yoshlar madaniyatiga samarali integratsiyalash mumkin.

Kelajakdagi tadqiqotlar uchun folklorning turli mintaqaviy shakllarining yoshlar madaniyatiga ta'sirini chuqurroq o'rganish, shuningdek, folklor elementlarini raqamli o'yinlar va virtual reallik texnologiyalari orqali o'qitish metodikalarini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Ushbu ilmiy tadqiqot natijasida O'zbek folklor san'atining yoshlar madaniyatini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati kompleks o'rganildi hamda quyidagi asosiy xulosalar isbotlandi:

Birinchidan, O'zbek folklor san'ati milliy-ma'naviy merosimizning ajralmas qismi bo'lib, u yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va madaniy identifikatsiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida olib borilgan empirik tekshiruvlar shuni ko'rsatdiki, folklor asarlari orqali yoshlarda vatanparvarlik, insonparvarlik, adolat va fidoyilik kabi asosiy ma'naviy qadriyatlar samarali ravishda shakllantiriladi.

Ikkinchidan, folklor san'atining zamonaviy sharoitda yoshlar madaniyatiga integratsiyasi qayta ishlangan va moslashtirilgan usullarda amalga oshirilganda eng yuqori samaradorlikka erishiladi. Pedagogik eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, an'anaviy folklor elementlarini zamonaviy multimedia texnologiyalari, interfaol usullar va loyihaviy ta'lim bilan uyg'unlashtirish orqali yoshlarning folklorga bo'lgan qiziqishi 42% ga oshirilishi mumkin.

Uchinchidan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ma'naviy-ma'rifiy sohani rivojlantirish, yoshlar siyosatini takomillashtirish va milliy madaniyatni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qarorlari folklor san'atini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ushbu normativ-huquqiy hujjatlar asosida tizimli ish olib borilsa, folklor orqali yoshlar ma'naviyatini shakllantirish islohotlari muvaffaqiyatli amalga oshirilishi mumkin.

To'rtinchidan, tadqiqot davomida aniqlandiki, folklor san'atini o'qitishda an'anaviy va zamonaviy usullarning o'zaro uyg'unligi talab etiladi. Xususan, o'quv jarayonida folklor materiallarini raqamlashtirish, ularni interfaol darslar va amaliy mashg'ulotlar bilan boyitish, shuningdek, yoshlarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan loyihalarni joriy etish samarali hisoblanadi.

Beshinchadi, folklor san'atining yoshlar madaniyatini rivojlantirishdagi samaradorligini oshirish uchun quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Folklor asosidagi maxsus o'quv dasturlari va metodik qo'llanmalar yaratish

O'qituvchilarning folklor va zamonaviy pedagogika integratsiyasi bo'yicha malakasini oshirish

Folklor materiallarini raqamlashtirish va multimedia resurslarini yaratish

Yoshlar ishtirokida an'anaviy va zamonaviy folklor festivallari, ko'rgazmalari tashkil etish

Folklor elementlarini ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar orqali keng targ'atish

Xulosa qilib aytish mumkinki, O'zbek folklor san'ati yoshlar madaniyatini rivojlantirishning noyob manbai bo'lib, uni zamonaviy talablar asosida qayta ishlash va tizimli tarzda joriy etish orqali yoshlarning milliy qadriyatlar asosida kamol topishi, ma'naviy-axloqiy jihatdan mustahkam shaxs bo'lib yetishishiga hissa qo'shish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 14-sentyabrdagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlarni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3271-son Qaroni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 28-iyundagi "Yoshlar siyosatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6267-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 28-yanvardagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6128-son Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 15-dekabrdagi 785-son qarori
5. Qodirov T. O'zbek folklorining pedagogik imkoniyatlari. - T.: Fan, 2018. - 156 b.
6. Yo'ldoshev Sh. Ma'naviy tarbiya va milliy qadriyatlar. - T.: Ma'naviyat, 2020. - 214 b.
7. To'rayeva M. O'zbek folklori: an'ana va zamonaviylik. - T.: Fan, 2019. - 287 b.
8. Qodirov T. O'zbek folklorining pedagogik imkoniyatlari. - T.: Fan, 2018. - 156 b.
9. Yo'ldoshev Sh. Ma'naviy tarbiya va milliy qadriyatlar. - T.: Ma'naviyat, 2020. - 214 b.

11. Abdullayeva O. Yoshlar madaniyati: an'ana va innovatsiya. - T.: O'zbekiston, 2021. - 198 b.
12. Ismoilov R. Folklor va ma'naviy tarbiya. - T.: Ma'naviyat, 2019. - 175 b.